

Zachodniopomorskie * Szczecin
Westpommern * Stettin

DIABELSKI GŁAZ koło Pilchowa

Nowa atrakcja w Lasach Miejskich Szczecina,
ciekawe miejsce, w którym żyje duch ludowych opowieści.

TEUFELSSTEIN bei Polchow

Eine neue Attraktion im Stadtwald von Szczecin,
ein interessanter Ort,
an dem der Geist der Volksmärchen weiterlebt.

NaszeWycieczki.pl

KRS:0000244784

Szczecin

POMYSŁ I REALIZACJA / KONZEPTION UND DURCHFÜHRUNG
STOWARZYSZENIE NASZE WYCIECZKI / UNSERE AUSFLÜGE VEREIN

PROJEKT FINANSOWANY PRZEZ MIASTO SZCZECIN
DAS PROJEKT WURDE VON DER STADT SZCZECIN FINANZIERTES

DIABELSKI GŁAZ koło Pilchowa

Nowa atrakcja w Lasach Miejskich Szczecina,
ciekawe miejsce, w którym żyje duch ludowych opowieści.

TEUFELSSTEIN bei Polchow

Eine neue Attraktion im Stadtwald von Szczecin,
ein interessanter Ort,
an dem der Geist der Volksmärchen weiterlebt.

Projekt "Diabelski Głąz koło Pilchowa"
rozpoczęliśmy wiele lat temu. W lutym 2022 roku
napisaliśmy wniosek o finansowanie projektu
przez Miasto Szczecin i dzięki środkom z Małej Dotacji
powstała ławka i tablica informacyjna
oraz niniejsza e-publikacja.

Nad projektem pracowali: Żaneta Maciejowska,
Rafał Witkowski, Sławomir Prorok,
śp. Alicja Witkowska oraz Dagmara Baumert.

Serdeczne podziękowania dla:
Pani Katarzyny Zwierzewicz i Izabeli Strzeleckiej
z Czytelni Pomorzanowej Książnicy Pomorskiej,
Pani Janiny Kosman z Archiwum Państwowego
w Szczecinie oraz dla Pana Kamila Kajkowskiego,
kustosza Muzeum Zachodniokaszubskiego w Bytowie.

Źródło: zbiory Książnicy Pomorskiej w Szczecinie,
Archiwum Państwowego w Szczecinie
i Stowarzyszenia Nasze Wycieczki.

Mit dem Projekt "Teufelsstein bei Polchow"
haben wir vor vielen Jahren begonnen. Im Februar
2022 stellten wir einen Antrag auf Projekt-
finanzierung durch die Stadt Szczecin und dank
Mitteln aus dem Programm "Kleiner Zuschuss"
wurden eine Sitzbank, eine Informationstafel
und diese e-Publikation erstellt.

An dem Projekt haben mitgearbeitet: Żaneta
Maciejowska, Rafał Witkowski, Sławomir Prorok,
†Alicja Witkowska und Dagmara Baumert.

Ein herzliches Dankeschön an:
Frau Katarzyna Zwierzewicz und Izabela Strzelecka
aus dem Lesesaal der Pommerschen Bibliothek,
Frau Janina Kosman vom Staatsarchiv in Szczecin,
und Herrn Kamil Kajkowski, dem Kurator
des Westkaschubischen Museums in Bytów.

Quellenmaterial: Sammlung der Pommerschen
Bibliothek (Książnica Pomorska) in Szczecin,
Staatsarchiv in Szczecin und Unsere Ausflüge Verein.

NA OKŁADCE / AUF DEM UMSCHLAG
Szczecin, Diabelski Głąz koło Pilchowa / Teufelsstein bei Polchow
fot. 21.06.2021 r., SNW / Foto 21.06.2021., SNW

POMYSŁ I REALIZACJA / KONZEPTION UND DURCHFÜHRUNG
STOWARZYSZENIE NASZE WYCIECZKI / UNSERE AUSFLÜGE VEREIN
KRS:0000244784

PROJEKT FINANSOWANY PRZEZ MIASTO SZCZECIN
DAS PROJEKT WURDE VON DER STADT SZCZECIN FINANZIERTES

PRZEDMOWA

Dawniej niezrozumiałym zjawiskom w przyrodzie przypisywano właściwości magiczne, czasem boskie, czasem diabelskie, szczególnie w przypadku głazów, które miały ponadprzeciętne rozmiary, symboliczne kształty, zagłębienia, otwory, nawierty i wyryte znaki. Obecnie takie głazy uznaje się za zabytki niechrześcijańskie, za materialne pozostałości pogańskich zachowań społeczno-kulturowych.

Diabelski GŁaz koło Pilchowa nie ma ponadprzeciętnych rozmiarów, ale ma symboliczne kształty, zagłębienia, otwory, nawierty i wyryte znaki, a o jego znaczeniu dla dawnej społeczności świadczy fakt, że występuje w wielu legendach. Niektóre są do siebie podobne, a niektóre całkiem inne. Można w nich znaleźć informacje o głazie i diable, o siedmiu braciach i pastuchach z okolic Osowa i Pilchowa, o przebiegających obok granicach oraz znajdującym się w pobliżu Strumieniu Siedmiu Braci i Czarcim Bagnie. Diabeł w legendach jest dobry. Śpi na głazie w dzień św. Jana, po czym głaz staje się miękki jak ser, albo wymierza sprawiedliwość oszustom, kłamcom i mordercom i robi to z taką siłą, że na głazie do dzisiaj widoczne są odciski jego kopyt. W jednej z legend do ludowej opowieści dołączony jest dokładny opis głazu. Dzięki temu upewniliśmy się, że opisywany głaz jest tożsamy z realnie istniejącym głazem leżącym koło Pilchowa, co potwierdziliśmy archiwalną mapą, na której widać miejsce oznaczone "Teufelsstein".

Dawniej wokół Diabelskiego GŁazu leżało siedem mniejszych głazów. One również zostały opisane w legendach. Tych mniejszych kamieni już nie ma.

Na przełomie XIX i XX wieku wiele ciekawych głazów zostało rozdrobnionych i wykorzystanych jako budulec do podmurówki domu lub brukowania ulic. Pisaliśmy o tym w e-publikacji o Głazie Barnima. Tym bardziej cieszy fakt, że kultowy Diabelski GŁaz nie został zniszczony i obecnie, po dziesięcioleciach leżenia w zapomnieniu, będzie mógł zostać na powrót doceniony.

członkowie Stowarzyszenia Nasze Wycieczki
Szczecin 2022.

VORWURF

Früher wurden unverständlichen Naturphänomenen magische Eigenschaften zugeschrieben, die mal göttlich, mal teuflisch waren, insbesondere bei Felsbrocken, die überdurchschnittliche Größen, symbolische Formen, Vertiefungen, Löcher, Bohrungen und eingravierte Zeichen aufwiesen. Heute werden derartige Felsbrocken als nichtchristliche Denkmäler betrachtet, als materielle Überreste heidnischer soziokultureller Verhaltensweisen.

Einige ähneln sich, andere wiederum sind ganz anders. Man findet darin Informationen über den Stein und den Teufel, über die sieben Brüder und die Hirten aus der Gegend von Wussow und Polchow, über die in der Nähe verlaufenden Grenzen und den Sieben-Brüder-Bach und den Schwarzen Sumpf in der Nähe. Der Teufel in den Legenden ist gut. Er schläft am Johannistag auf einem Stein, der danach weich wie Käse wird, oder er erteilt Betrügern, Lügnern und Mörtern Gerechtigkeit, und das mit solcher Wucht, dass seine Hufabdrücke noch heute auf dem Steinblock zu sehen sind. In einer der Legenden ist dem Volksmärchen eine detaillierte Beschreibung des Steins beigefügt. Dadurch haben wir sichergestellt, dass der beschriebene Stein mit dem realen Stein in der Nähe von Polchów gleichzusetzen ist, was wir anhand einer Archivkarte, auf der der Ort "Teufelsstein" eingezeichnet ist, bestätigen konnten.

Früher lagen sieben kleinere Felsblöcke um den Teufelsstein herum. Auch sie wurden in den Legenden beschrieben. Diese kleineren Steine sind nicht mehr da. Um die Jahrhundertwende zum 20. Jahrhundert wurden viele der interessanten Felsblöcke zerkleinert und als Bausteine für Hausfundamente oder Straßenpflaster verwendet. Wir haben darüber in einer e-Publikation über Barnimstein geschrieben. Umso mehr freut es uns, dass der legendäre Teufelsstein nicht zerstört wurde und nach Jahrzehntelanger Vergessenheit wieder zu bewundern sein wird.

Mitglieder des Vereins "Nasze Wycieczki"
(Unsere Ausflüge), Szczecin 2022

SPIS TREŚCI

Publikacja zawiera legendy,
które zostały spisane z przekazów ustnych
lub znalezione w dawnych archiwach
i wydane w XIX i XX wieku
przez 4 badaczy kultury Pomorza.
Przedstawiamy je chronologicznie
według daty wydania:

strona 6 i 7 - 1840

strona 8 i 9 - 1886
Ulrich Jahn
1861 - 1900 - historyk, etnograf

strony 10, 11, 12, 13 - 1891 i 1910
Otto Hermann Samuel Knoop
- 1931 - nauczyciel, historyk, etnograf

strony 14, 15, 16 i 17 - 1912 i 1926
Alfred Moritz Wilhelm Gottlieb Haas
- 1950 - nauczyciel, historyk, etnograf

oraz:

strony 1, 2, 7, 8, 9, 17 - zdjęcia Diabelskiego Głazu,

strona 18 i 19 - mapę Parku Leśnego Arkońskiego i okolic oraz propozycję tras do Diabelskiego Głazu,

strona 20 - informacje o innych głazach
w Szczecinie oznaczonych jako pomniki przyrody
(stan na czerwiec 2022).

Wszystkie inne ciekawe tematy związane z Diabelskim Głazem, które nie zmieściły się w e-publikacji, postaramy się do końca roku wstępnie opracować i wydać. A póki co, zapraszamy na spacer i pamiętajmy, że otaczający nas las stanowi dobro nas wszystkich.

INHALTSVERZEICHNIS

Die Veröffentlichung enthält Legenden,
die aus mündlicher Überlieferung niederge-
schrieben wurden oder in alten Archiven gefunden
und im 19. und 20. Jahrhundert von 4 Forschern
der pommerschen Kultur veröffentlicht wurden.
Wir präsentieren sie chronologisch nach Datum
der Veröffentlichung:

Seiten 6 und 7 - 1840

Jodocus Deodatus Hubertus Temme

Seiten 8 und 9 - 1886

Ulrich Jahn

Seiten 10, 11, 12, 13 - 1891 und 1910
Otto Hermann Samuel Knoop
1853 - 1931 - Lehrer, Historiker, Ethnograph

Seiten 14, 15, 16 und 17 - 1912 und 1926

Alfred Moritz Wilhelm Gottlieb Haas

1860 - 1950 - Lehrer, Historiker, Ethnograph

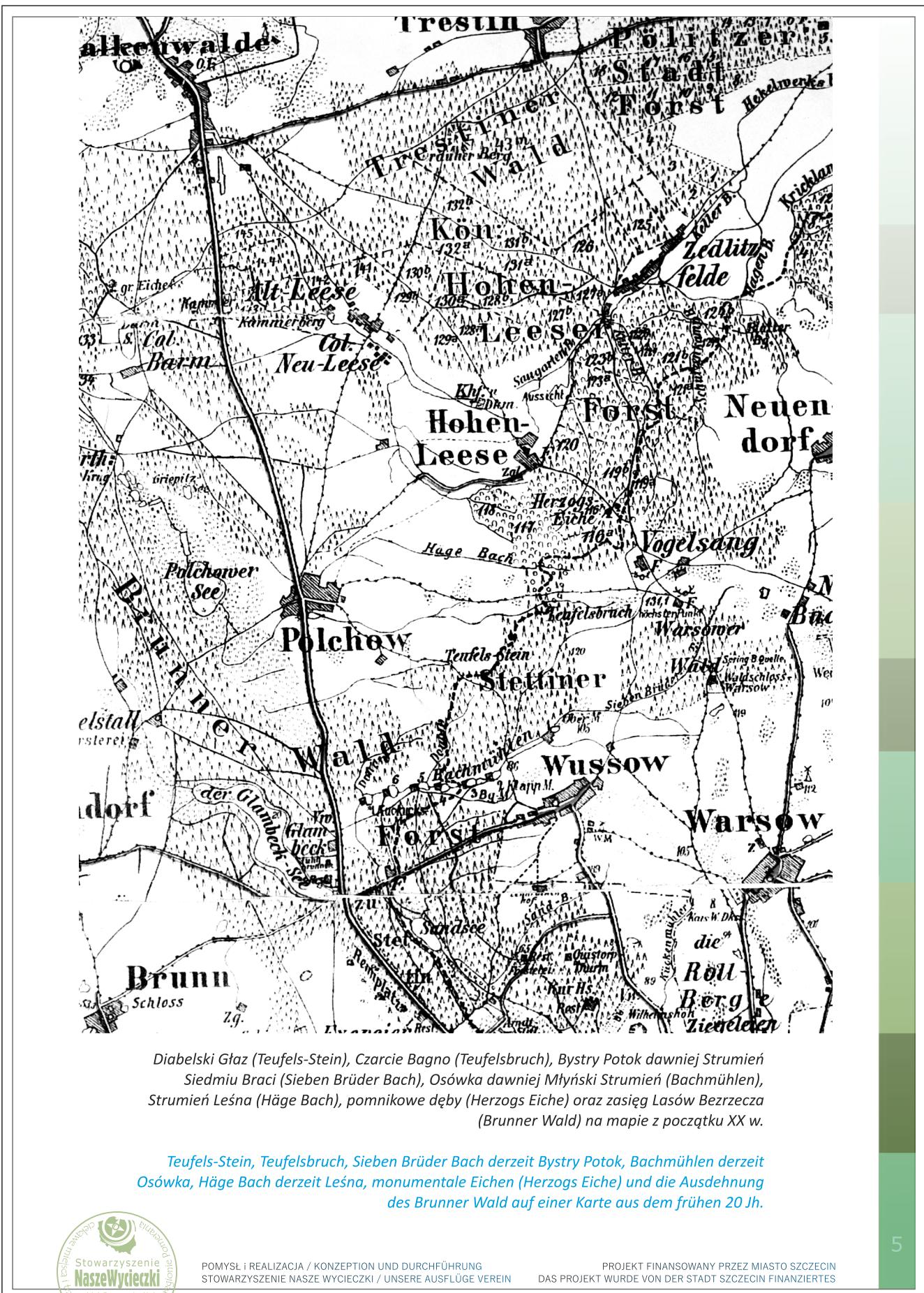
und:
Seite - 5 und 6 - Fragment einer archivierten Karte,

Seiten - 1, 2, 7, 8, 9, 17 - Fotografien des Teufelssteins,

Seiten 18 und 19 - eine Karte des Arkona Forest Park und Umgebung sowie einen Vorschlag für Routen zum Teufelsstein (Devil's Boulder),

Seite 20 - Informationen über andere Findlinge in Szczecin, die als Naturdenkmäler ausgewiesen sind (Stand: Juni 2022).

Weitere interessante Themen im Zusammenhang mit dem Teufelssteins, die nicht in diese e-Publikation aufgenommen werden konnten, möchten wir bis zum Ende des Jahres aufbereiten und veröffentlichen. In der Zwischenzeit laden wir Sie zu einem Spaziergang ein, bei dem wir nicht vergessen dürfen, dass der Wald um uns herum unser gemeinsames Gut ist.

1840

Jodocus Deodatus Hubertus Temme

Diabelski Głąz koło Pilchowa

Niedaleko Pilchowa, w administracji szczecińskiej, leży duży kamień nazwany przez ludzi Diabelskim Głazem. Opowiada o nim wiele legend.

Mówi się, że diabeł, w dzień św. Jana, ucina sobie na nim południową drzemkę, w czasie której głąz staje się miękki jak świeży ser, bo wyraźnie widać w nim odciśniętą z jednej strony głowę, ramię, rękę, korpus i stopę diabła. Kiedy diabeł się już wyśni, wchodzi w bagno nazwane z tego powodu Czarcim Bagnem.

Obok Diabelskiego Głazu leży siedem innych, mniejszych kamieni zwanych Kamieniami Siedmiu Braci. Podobno w odległej przeszłości rządziło w tym regionie siedmiu braci, którzy składali ofiary diabłu na dużym kamieniu, a sami w tym czasie siadali na tych małych kamieniach. Tuż obok płynie strumień zwany Strumieniem Siedmiu Braci.

Archiwum Pomorskiego Towarzystwa Miłośników Historii.

Mapa z 1938 roku z zaznaczonymi Diabelskimi Głązami i Czarcim Baanem

Karte von 1938 mit eingezeichnetem Teufelssteine und Teufelsbruch.

1840

Jodocus Deodatus Hubertus Temme

Der Teufelsstein bei Polchow.

Unweit Polchow im Amte Stettin liegt ein großer Felsblock, den die Leute den Teufelsstein nennen. Von demselben erzählt man sich mehrere Sagen.

Es soll nämlich am Johannistage der Teufel seinen Mittagsschlaf darauf halten. Der Stein wird dann so weich, wie frischer Käse; denn man sieht ganz deutlich Kopf, Schulter, Arm, Leib und Fuß des Teufels von der einen Seite darin abgedrückt. Wenn der Teufel ausgeschlafen hat, so geht er in das angrenzende Bruch, welches davon der Teufelsbruch heißt.

Neben dem Teufelssteine liegen noch sieben andere kleinere Steine, die Siebenbrüdersteine genannt. Es sollen nämlich in Vorzeiten in dieser Gegend sieben Brüder regiert haben, die haben auf dem großen Stein dem Teufel geopfert, und auf diese kleinen Steine während des Opfers sich niedergesetzt. Dicht dabei fließt ein Bach, welcher der Siebenbrüderbach genannt wird.

Acten der Pomm. Gesellschaft für Geschichte.

1886

Ulrich Jahn

Diabelski Głaz koło Pilchowa

Niedaleko Pilchowa leży duży kamień nazywany Diabelskim Głazem. W dzień św. Jana diabeł ucina sobie na nim południową drzemkę. Głaz staje się wtedy miękki jak świeży ser, tak że na jego powierzchni wyraźnie widać odcisk głowy, ramienia, ręki, tułowia i kopyt diabła, o czym każdy, kto nie wierzy, może przekonać się na własne oczy. Kiedy diabeł się wyśpi wchodzi w bagno nazwane z tego powodu Czarcim Bagnem.

Obok Diabelskiego Głazu leży siedem innych, mniejszych kamieni zwanych Kamieniami Siedmiu Braci. Mówią, że w odległej przeszłości w tym regionie rządziło siedmiu braci, którzy składali ofiary diabłu na dużym kamieniu i podczas tych obrządków siadali na małych kamieniach. Tuż obok płynie strumień zwany Strumieniem Siedmiu Braci.

Studia Bałtyckie. XI. rocznik. 2. zeszyt. S. 191.

1886

Ulrich Jahn

Der Teufelsstein bei Polchow.

In der Nähe des Dorfes Polchow liegt ein großer Stein, der sogenannte Teufelsstein. Am Johannistage hält der Teufel darauf seinen Mittagsschlaf. Der Felsblock wird dann so weich, wie frischer Käse, so daß sich ganz deutlich Kopf, Schultern, Arm, Leib und Fuß des Bösen auf seiner Oberfläche abdrücken, wovon sich jeder, der's nicht glauben will, selbst überzeugen kann.

Wenn der Teufel ausgeschlafen hat, so geht er in das angrenzende Bruch, welches davon das Teufelsbruch heißt. Neben dem Teufelssteine liegen noch sieben andere, kleinere Steine, welche die Siebenbrüdersteine heißen. Es sollen nämlich in der grauen Vorzeit in dieser Gegend sieben Brüder regiert haben. Diese opfereten auf dem großen Stein dem Teufel und setzten sich während der heiligen Handlung auf die kleinen Steine nieder. Dicht dabei fließt ein Bach, welcher der Siebenbrüderbach genannt wird.

Baltische Studien. XI. Jahrgang. 2. Heft. S. 191.

POMYSŁ I REALIZACJA / KONZEPTION UND DURCHFÜHRUNG
STOWARZYSZENIE NASZE WYCIECZKI / UNSERE AUSFLÜGE VEREIN

PROJEKT FINANSOWYNY PRZEZ MIASTO SZCZECIN
DAS PROJEKT WURDE VON DER STADT SZCZECIN FINANZIERTES

1891

Otto Knoop

Pilchowo (dawniej Polchow, wieś, powiat Randow). Dawniej również w pobliżu Szczecina panował mistrz Urian. Na wzgórzach, za siedmioma młynskimi strumieniami, leży Czarcie Bagno, z którego płynie strumień w kierunku do Pilchowa. Tutaj diabeł kąpie się w dzień św. Jana, a następnie idzie przez szczeciński las do Diabelskiego Głazu, aby tam odpocząć. Odciski jego ciała, kończyn i pazurów są wyraźnie widoczne na kamieniu. Kiedyś jednak wokół tego kamienia znajdowało się siedem innych kamieni o prawie takich samych rozmiarach, z którymi związana jest legenda o siedmiu braciach. Kamieni tych dziś oczywiście już nie ma. Zostały wykorzystane do celów użytkowych. Były sobie bowiem kiedyś siedmiu chłopów z Osowa (Wussow), którzy psocili z darami Bożymi. Robili kule z chleba, rzucali nimi na wystawione sery by w końcu, w najbardziej nikczemny sposób, zbezczesić ten szlachetny dar Boży. Za karę, kiedy zeszli do strumienia aby się obmyć, zostali zamienieni w kamienie. Stąd strumień, który napędza Górnego Młyn, nosi nazwę "Strumienia Siedmiu Braci". Diabelski Głaz, który leży w 20 reimirze myśliwskim osowskiego lasu, bezpośrednio na granicy z polami Pilchowa, na wysokości 100 metrów, ma osobliwy wygląd, ponieważ widać na nim odciski i wgłębienia, które sugerują działanie człowieka; ale że był wyraźnie otoczony innymi kamieniami, być może jest częścią dużego kamiennego grobu, który kryje kości i kosztowności jakiegoś dawnego Słowianina. (Z Gazety Szczecińskiej, zob. Jahn, Volkssagen Nr 356).

Mistrz Urian to synonim słowa diabeł.

1891

Otto Knoop

Polchow (Dorf, Kr. Randow). Auch nahe bei Stettin hat Meister Urian einst sein Walten gehabt. Hinter den sieben Bachmühlen auf der Höhe liegt ein Teufelsbruch, aus welchem ein nach Polchow herabrinrender Bach sich entspinnt. Hier badet der Böse am Johannistage und geht dann nach dem im Stettiner Forste belegenen Teufelsstein, um sich dort auszuruhen. Die Abdrücke seines Körpers, seiner Glieder und Klauen kann man deutlich an demselben gewahren. Einst aber lagen um diesen Stein herum noch sieben andere fast eben so große Blöcke, an welche sich die Sage von den sieben Brüdern knüpft, Steine, die freilich heute alle verschwunden und zu nützlichen Zwecken verwandt sind. Es waren nämlich einst sieben Bauern aus Wussow, die in übermuthigster Weise mit Gottes Gaben Unfug trieben. Sie machten sich Kugeln aus Brot, kegelten damit nach aufgestellten Käsen und besudelten schließlich die edle Gottesgabe noch auf die gemeinste Weise. Als sie aber nach dem Bache herabgehen und sich waschen wollten, wurden sie zur Strafe in Steine verwandelt. Und nach ihnen führt der Bach, welcher die Bachmühlen treibt, bei der Obermühle auch den Namen „Sieben Brüderbach“. Dieser Teufelsstein, im Jagen 20 des Wussower Forstes am Waldrande unmittelbar an der Polchower Ackergrenze auf einer Höhe von 100 Metern belegen, hat allerdings ein merkwürdiges Neuhöre, da er Eindrücke und Vertiefungen zeigt, die auf künstliche Bearbeitung schließen lassen; da er aber erweislich von anderen Steinen umgeben war, so mag er vielleicht zu einem großen Steingrabe gehören, welches die Gebeine und Kostbarkeiten eines alten Slaven deckt. (Aus einer Stettiner Zeitung, s. Jahn, Volkssagen Nr. 356.)

Meister Urian ist ein Synonym für das Wort "Teufel".

POMYSŁ I REALIZACJA / KONZEPTION UND DURCHFÜHRUNG
STOWARZYSZENIE NASZE WYCIECZKI / UNSERE AUSFLÜGE VEREIN

PROJEKT FINANSOWANY PRZEZ MIASTO SZCZECIN
DAS PROJEKT WURDE VON DER STADT SZCZECIN FINANZIERTES

1910

Otto Knoop

Diabelskie Głazy koło Pilchowa

Stowarzyszenie Lasów Mścięcino (Messenthiner Waldverein), które podjęło się zadania oznakowania znakami nie tylko dróg w lesie koło Mścięcina (Messenthin), ale także ścieżek w sąsiednich lasach, aż do Leśniczówki na Osowie, pokazało odwiedzającym las kilka miejsc, m.in. drogę do Diabelskiego Głązu. Do tej pory wędrowcy nieświadomie mijali miejsce, z którym wiąże się następująca legenda:

Na polu, powyżej miejscowości Pilchowo, niedaleko skraju lasu, gdzie przy młyńskim strumieniu przebiega ścieżka rowerowa, leży jeden większy i jakieś mniejsze kamienie. Większy z tych kamieni ma kilka wgłębień, których kontury z czasem się zatarły i stały się niewyraźne. Ludowa opowieść o tych kamieniach, zwanych "Diabelskimi Główami", jest następująca:

Pewnego razu jednego z pasterzy z Pilchowa prześladowała różne nieszczęścia. Pastwisko było słabej jakości, a wilki z pobliskiego lasu kradły jedną sztukę bydła za drugą, mimo czujności pasterza i jego psa. Pewnego dnia, w tym strapieniu i niedoli, do pasterza przyszedł diabeł pod postacią zwykłego człowieka i obiecał mu pomoc, jeśli ten odda mu swoją duszę. Pasterz przyjął pomoc diabła w nadziei, że uda mu się go oszukać. Gdy czas umowy dobiegł końca diabeł zażądał umówionej zapłaty. Pasterz obiecał, że w Noc Świętojańską będzie czekał na diabła na "wielkim kamieniu". Kamień ten miał jednak tę właściwość, że w Noc Świętojańską stawał się "miękkim jak ser".

Pasterz przybył na długo przed północą, położył się na kamieniu, tak że odcisnął na nim swoje ciało i swój kij pasterski, co było dobrze widoczne, a następnie się oddalił. Diabeł, który przybył z opóźnieniem, w pośpiechu uwierzył, że rozpoznaje pasterza, ale w końcu zdał sobie sprawę, że został przez niego przechytrzony. W tym momencie zapiął kogut i diabeł musiał uciekać. Umowa się zakończyła i diabeł stracił władzę nad pasterzem. W gniewie odłamał kawałek kamienia, na którym kontury pasterza widoczne są do dziś.

Najnowsze badania, zwłaszcza zmarłego w 1904 r. prof. dr Carla Friedricha Meyer'a, wykazały, że ów "Diabelski G  z" jest kamieniem

granicznym dóbr klasztoru św. Jana w Szczecinie. W dawnych czasach klasztor ten posiadał ważne ziemie na tym terenie. Kamień ten, zwany dziś popularnie "Diabelskim Głazem", miał służyć lepszemu oznaczeniu posiadłości klasztoru Joannitów. Nazwę "Diabelski Głaz" można znaleźć na każdej mapie, także na małej mapie lasu zamieszczonej w "Przewodniku po Mścięcinie". Samo miejsce również zostało oznaczone.

1910

Otto Knoop

Die „Teufelssteine“ bei Polchow.

Der Messenthiner Waldverein, der es sich zur Aufgabe gemacht hat, nicht allein die Wege des Messenthiner Waldes, sondern auch die der angrenzenden Forsten bis zum Forsthause Wüssow durch Schilder zu kennzeichnen, weist auf einige Stellen die Besucher des Waldes hin: „Zum Teufelstein“. Achilos ist der Wanderer bis dahin an der Stelle vorübergegangen, die mit folgender Sage verknüpft ist:

Auf der Feldmark oberhalb des Dorfes Polchow, dicht am Waldrande der Bachmühlen, wo der Radfahrweg vorbeiführt, liegt ein größerer und ein kleinerer Stein. Der größere dieser Steine weist mehrere Vertiefungen auf, die im Laufe der Zeit in ihren Umrissen verwischt und undeutlich geworden sind. Der Volksmund erzählt von diesen Steinen, „Teufelssteine“ genannt, nun folgendes:

Vor Zeiten wurde einer der Gemeindehirschen Polchows von Widerwärtigkeiten verschiedenster Art geplagt. Die Weide war schlecht und Wölfe aus dem nahen Walde raubten trotz der Wachsamkeit des Hirten und seines Hundes ein Stück Vieh nach dem andern. In dieser Not und Bedrängnis gesellte sich eines Tages der Teufel in der Gestalt eines Biedermannes zu dem Hirten und versprach ihm Hilfe, wenn er ihm seine Seele verschreibe. Der Hirte nahm die angebotene Hilfe des Teufels an in der Hoffnung, daß es ihm gelingen würde, den Teufel zu überlisten. Als die Vertragszeit zu Ende war, stellte sich der Teufel wieder ein und

forderte den vereinbarten Lohn. Der Hirte versprach, den Teufel in der nahen Johannisnacht auf dem „großen Stein“ zu erwarten. Dieser Stein hatte die Eigenschaft, in der Johannisnacht „weich wie Käse“ zu werden.

Lange vor Mitternacht fand sich der Hirte ein und legte sich der Länge nach auf diesen Stein, sodass die Abdrücke seines Körpers samt seines Hirtenstabes deutlich sichtbar waren, sobald entfernte er sich. Der Teufel, der verspätet anlangte, glaubte in seiner Hast, in den Umrissen den Hirten zu erkennen, mußte aber schließlich einsehen, daß er vom Hirten überlistet war. In diesem Augenblitke kräfte der Hahn, der Teufel mußte davoneilen. Die Vertragszeit war zu Ende, und der Böse hatte seine Macht über den Hirten verloren. In seinem Unmut brach er ein Stück von dem Stein ab. Die Umrisse des Hirten zeigt der Stein heute noch.

Neuere Forschungen, namentlich die des im Jahre 1904 verstorbenen Professors Dr. C. Dr. Meyer, haben ergeben, daß dieser „Teufelsstein“ ein Grenzstein des St. Johannis Klosters zu Stettin ist. In früherer Zeit hatte dies Kloster in der dortigen Gegend bedeutende Ländereien. Zur besseren Kennzeichnung der Besitzungen des Johannis Klosters sollte dieser Stein, der jetzt im Volksmunde „Teufelstein“ heißt, dienen. Auf jeder Karte, auch auf der kleinen Waldkarte, die dem „Führer von Messenthin“ beigegeben worden ist, findet man die Bezeichnung „Teufelstein“. Der Ort selbst ist durch ein Schild gekennzeichnet worden.

1912

Alfred Moritz Wilhelm Gottlieb Haas

Diabelski Głaz koło Pilchowa

Na skraju pilchowskiego lasu, gdzie stykają się granice Pilchowa i Berzecza, leży okazały głaz o długości 2,20 m i szerokości 1,15 m. To jest Diabelski Gaz. Od strony południowej ma wgłębienie o objętości około pół metra sześciennego, a od strony zachodniej wyraźne ślady trzech kopyt, z których jedno jest znacznie większe od dwóch pozostałych; po środku znajduje się znak leśny w kształcie małego krzyża. Na temat tego głazu zachowało się kilka legend.

W wiosce niedaleko Diabelskiego Głazu żyło kiedyś dwóch braci. Obaj kochali jedną i tę samą dziewczynę. Żaden z nich nie chciał ustąpić drugiemu. Umówili się więc, że spotkają się przy Diabelskim Glatzie i stoczą pojedynek; zwycięzca miał poślubić dziewczynę. Jak postanowili, tak zrobili. Młodszy z braci poległ w pojedynku, a starszy ożenił się z dziewczyną. Małżeństwo było jednak bardzo nieszczęśliwe.

Inna legenda brzmi następująco.

Trzech braci z Osowa (powiat Radow), w miejscu, gdzie leży Diabelski Głaz, zabiło kiedyś czwartego brata, aby przejąć jego dobra. Nagle pojawił się diabeł, który zmiażdżył i zdeptał na kamieniu tego z trzech braci, który podżegał do morderstwa, a zrobił to z taką siłą, że jego kopyto wbiło się w kamień.

Trzecia legenda podaje, co następuje.

Pasterze z Pilchowa i Osowa spierali się kiedyś o granicę między tymi dwoma wioskami. Jeden z nich, chcąc wykorzystać drugiego podał fałszywe informacje i powiedział: "Jeśli to nie jest granica, niech mnie diabli wezmą! Natychmiast zjawił się diabeł, wziął pasterza-oszustę za kołnierz i odleciał z nim w powietrze. W ten sposób przeniósł go do właściwej granicy, czyli do miejsca koło Pilchowa, gdzie do dziś leży Diabelski Głaz. Tu diabeł ponownie chwycił go pazurami i kilkakrotnie z całej siły cisnął nim o głaz, tak że pasterz stracił wzrok i słuch. Świadectwem tego wydarzenia jest odciśnięta w kamieniu diabelska stopa, głowa, ręka i pięć drutów z robótki pasterza i znaki te są widoczne do dziś.

1912

Alfred Moritz Wilhelm Gottlieb Haas

Der Teufelsstein von Polchow.

Am Rande des Polchower Waldes, da, wo die Grenzen von Polchow und Brunn zusammenstoßen, liegt ein ansehnlicher Felsblock von 2,20 Meter Länge und 1,15 Meter Breite. Das ist der Teufelsstein. An der Südseite hat der Stein eine gewölbte Vertiefung von etwa einem halben Kubikmeter Inhalt, und an der Westseite sind dem Steine die deutlichen Spuren von drei Pferdehufen eingedrückt, von denen eine erheblich größer ist als die beiden anderen; mitten auf dem Steine ist ein Forstzeichen in Gestalt eines kleinen Kreuzes angebracht. Über diesen Stein haben sich im Volksmunde mehrere Sagen erhalten.

In einem Dorfe, welches nicht weit vom Teufelsstein entfernt liegt, lebten einst zwei Brüder; die liebten beide ein und dasselbe Mädchen. Keiner von beiden aber wollte dem anderen weichen. Da kamen sie überein, daß sie sich am Teufelsstein treffen und duellieren wollten; der Sieger sollte das Mädchen heiraten. Wie verabredet worden, so geschah es auch. Der jüngere von den beiden Brüdern fiel in dem Duell, und der ältere heiratete nun das Mädchen. Aber die Ehe war sehr unglücklich.

Eine andere Sage lautet folgendermaßen.

Drei Brüder aus Wussow (Kr. Randow) töteten einst an der Stelle, wo der Stein liegt, einen vierten Bruder, um sich der Güter desselben zu bemächtigen. Da erschien plötzlich der Teufel und zerdrückte und zerrte den einen der drei Brüder, der der Anstifter des Mordanschlages gewesen war, auf dem Steine. Dabei hat sich der Pferdehuf des Teufels in dem Steine abgedrückt; mit solcher Wucht warf er den Mörder nieder.

Eine dritte Sage weiß folgendes zu berichten.

Die Hirten von Polchow und Wussow stritten einst um die Grenze zwischen den beiden Dorfschaften. Da sagte der eine von beiden, der den anderen durch eine falsche Angabe zu übervorteilen suchte: „Wenn dies hier nicht die Grenze ist, so soll mich der Teufel holen!“ Als bald kam der Teufel herbei, nahm den betrügerischen Hirten beim Kragen und flog mit ihm durch die Luft davon. Auf diese Weise brachte er ihn an die richtige Grenze, nämlich nach der Stelle, wo noch jetzt der Teufelsstein von Polchow liegt. Hier packte ihn der Teufel abermals mit seinen Krallen und stieß ihn

1912

Alfred Moritz Wilhelm Gottlieb Haas

mehrmais mit voller Wucht auf den Stein nieder, daß ihm Hören und Sehen verging. Als Merkmale dieses Vorganges drückten sich ein Pferdefuß, ein Kopf, eine Hand und die fünf Stricknadeln von dem Stridzeug des Hirten in dem Stein ab, und diese Zeichen sind bis auf den heutigen Tag noch erkennbar.

1926

Alfred Moritz Wilhelm Gottlieb Haas

Diabelski Głaz koło Pilchowa

Na skraju pilchowskiego lasu, gdzie stykają się granice Pilchowa i Berzecza leży okazały głaz o długości 2,20 m i szerokości 1,15 m. To jest Diabelski Głaz. Od strony południowej ma wgłębienie o objętości około pół metra sześciennego, a od strony zachodniej wyraźne ślady trzech kopyt, z których jedno jest znacznie większe od dwóch pozostałych; po środku znajduje się znak leśny w kształcie małego krzyża. Na temat tego głazu zachowało się kilka legend. Jedna z nich brzmi następująco.

Pasterze z Pilchowa i Osowa spierali się kiedyś o granicę między tymi dwoma wioskami. Jeden z nich, chcąc wykorzystać drugiego, podając mu fałszywe informacje, powiedział: "Jeśli to nie jest granica, niech mnie diabli wezmą! Natychmiast zjawił się diabeł, wziął pasterza - oszusta za kołnierz i odleciał z nim w powietrzu. W ten sposób przeniósł go do właściwej granicy, czyli do miejsca koło Pilchowa, gdzie do dziś leży Diabelski Głaz. Tu diabeł ponownie chwycił go pazurami i kilkakrotnie z całej siły cisnął nim o głaz, tak że pasterz stracił wzrok i słuch. Świadectwem tego wydarzenia jest odciśnięta w kamieniu diabelska stopa, głowa, ręka i pięć drutów z robótki pasterza i znaki te są widoczne do dziś.

1926

Alfred Moritz Wilhelm Gottlieb Haas

Der Teufelsstein von Polchow.

Um Rande des Polchower Waldes, da, wo die Grenzen von Polchow und Brunn zusammenstoßen, liegt ein ansehnlicher Felsblock von 2,20 Meter Länge und 1,15 Meter Breite. Das ist der Teufelsstein. An der Südseite hat der Stein eine gewölbte Vertiefung von etwa einem halben Kubikmeter Inhalt, und an der Westseite sind dem Steine die deutlichen Spuren von drei Pferdehufen eingedrückt, von denen eine erheblich größer ist als die beiden anderen; mitten auf dem Steine ist ein Forstzeichen in Gestalt eines kleinen Kreuzes angebracht. Über diesen Stein haben sich im Volksmunde mehrere Sagen erhalten. Eine derselben lautet folgendermaßen.

Die Hirten von Polchow und Wussow stritten einst um die Grenze zwischen den beiden Dorfschaften. Da sagte der eine von beiden, der den anderen durch eine falsche Angabe zu übervorteilen suchte: „Wenn dies hier nicht die Grenze ist, so soll mich der Teufel holen!“ Als bald kam der Teufel herbei, nahm den betrügerischen Hirten beim Kragen und flog mit ihm durch die Luft davon. Auf diese Weise brachte er ihn an die richtige Grenze, nämlich nach der Stelle, wo noch jetzt der Teufelsstein von Polchow liegt. Hier packte ihn der Teufel abermals mit seinen Krallen und stieß ihn mehrmals mit voller Wucht auf den Stein nieder, daß ihm Hören und Sehen verging. Als Merkmale dieses Vorganges drückten sich ein Pferdefuß, ein Kopf, eine Hand und die fünf Stricknadel von dem Strickzeug des Hirten in dem Steine ab, und diese Zeichen sind bis auf den heutigen Tag noch erkennbar.

"diabeł tkwi w szczegółach"
"der Teufel steckt im Detaill"

**NIE
HAŁASUJ!**

**mach
keinen Lärm!**

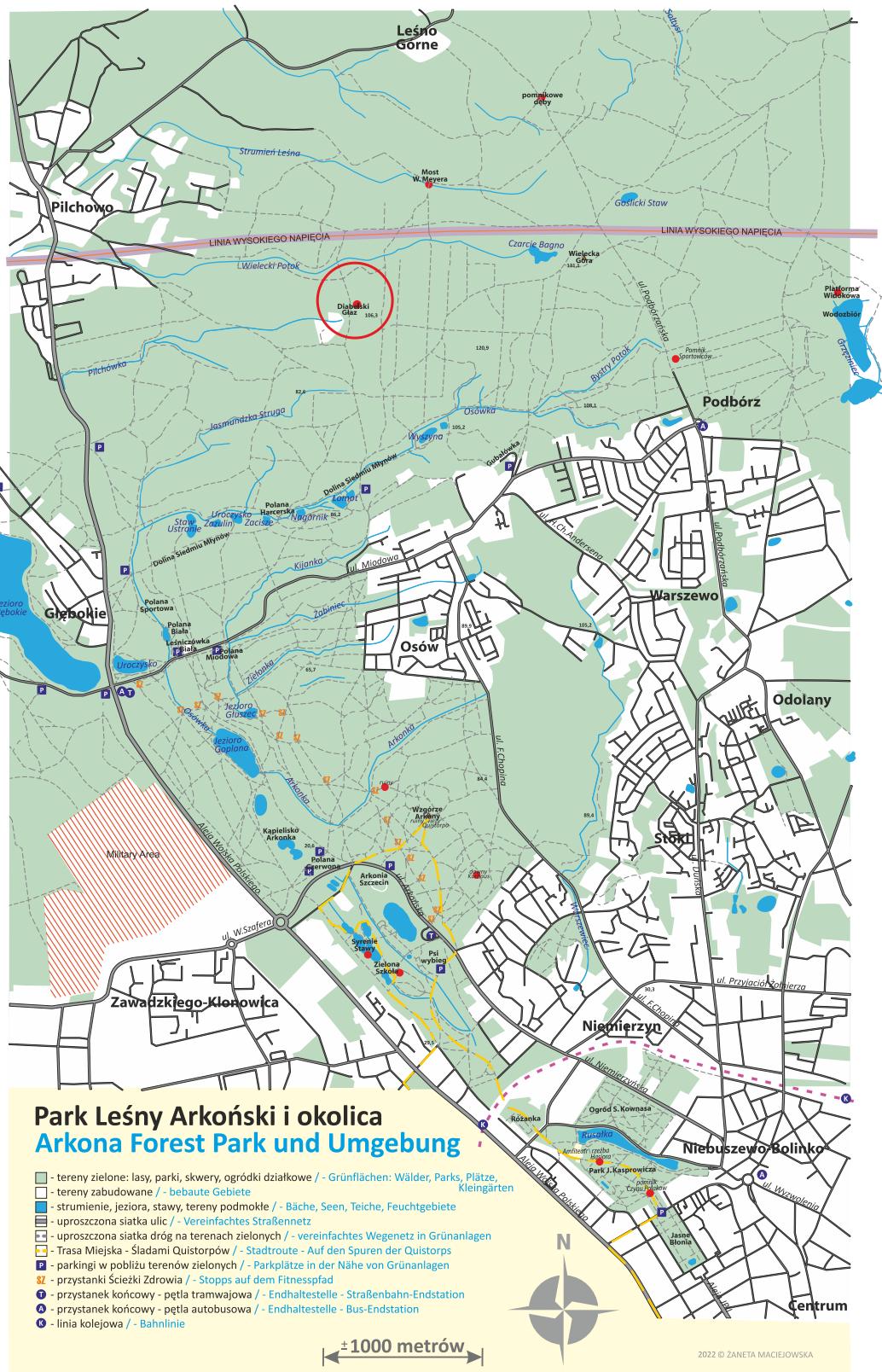
**NIE
ŚMIEĆ!**

**Hinterlasse
keinen Müll!**

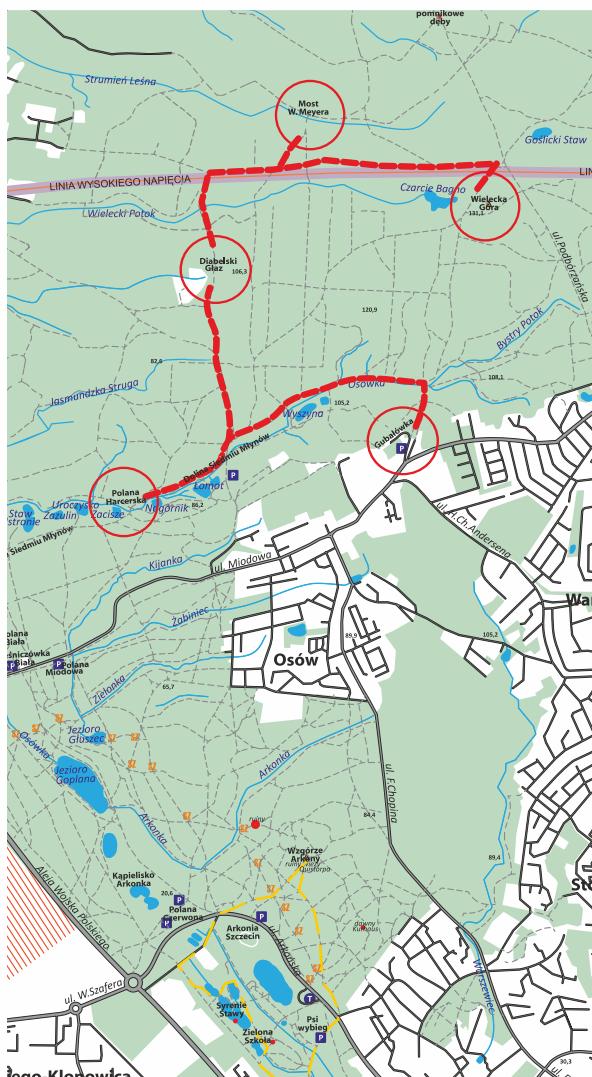

**POŻAR W LESIE
DZWOŃ
998 lub 112**

**FEUER IM WALD
NOTRUF
998 oder 112**

PROPOZYCJE TRAS ROUTENVORSCHLÄGE

Diabelski Głącz
 - Wielecka Góra
Teufelsstein
 - "Wielecka" Berg
- 2,5 km

Diabelski Głącz
 - Most Wilhelma Meyera
Teufelsstein
 - Wilhelm-Meyer-Brücke
- 1,3 km

Diabelski Głącz
 - Gubałówka
Teufelsstein
 - "Gubałówka" Berg
- 2,5 km

Diabelski Głącz
 - Polana Harcerska
Teufelsstein - Wald-Rastplatz
 "Polana Harcerska"
- 1,7 km

Wiosną 2022 roku na terenie Szczecina jako pomniki przyrody były oznaczone dwa głazy.

Im Frühjahr 2022 wurden zwei Felsbrocken in der Umgebung von Szczecin als Naturdenkmäler ausgewiesen.

Głaz Niemierzyński (Bernharda) - granitognejs szary, głaz narzutowy o obwodzie ponad 7 m, postawiony przed kościołem św. Kazimierza, przy ul. Broniewskiego 18, ku pamięci Wilhelma Bernharda, dyrektora zakładów dla dzieci upośledzonych „Kückenmühler” w Szczecinie w latach 1877–1909.

**Der Niemierzyński (Bernhard)- Stein
- ein grauer Granit-Gneis-Findling**
mit einem Umfang von über 7 m, der vor der St. Kasimirkirche in der Broniewskiego-Straße 18 zum Gedenken an Wilhelm Bernhard, den Leiter der Kückenmühler Anstalten für behinderte Kinder in Stettin zwischen 1877 und 1909, aufgestellt wurde.

W lipcu 2022 Stowarzyszenie Nasze Wycieczki złożyło wniosek o uznanie Diabelskiego Głazu Pomnikiem Przyrody.

Im Juli 2022 hat der Verein Unsere Ausflüge einen Antrag auf Erklärung des Teufelssteins zum Naturdenkmal gestellt.

Głaz narzutowy 'Adam' - granit różowo-szary, o obwodzie ponad 8 m, zlokalizowany na tyłach pomnika Adama Mickiewicza, w Parku Żeromskiego, przy ul. Starzyńskiego.

**Findling 'Adam' - rosa-grauer Granit,
mit einem Umfang von über 8 m, auf der Rückseite
des Adam-Mickiewicz-Denkmales im Żeromski-Park,
in der Starzyńskiego-Straße.**

Dziękujemy za wspieranie naszych projektów

KRS:0000244784

POMYSŁ I REALIZACJA / KONZEPTION UND DURCHFÜHRUNG
STOWARZYSZENIE NASZE WYCIECZKI / UNSERE AUSFLÜGE VEREIN

PROJEKT FINANSOWANY PRZEZ MIASTO SZCZECIN
DAS PROJEKT WURDE VON DER STADT SZCZECIN FINANZIERTES

